

REPUBLIKA HRVATSKA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Zagreb, 27. studenoga 2018. godine

Priopćenje povodom donošenja Zakona o udomiteljstvu

S obzirom na aktualnu raspravu o Prijedlogu Zakona o udomiteljstvu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izrazila je slijedeće mišljenje o onom dijelu Zakona koji se odnosi na udomiteljstvo odraslih osoba s invaliditetom:

„U Nacrtu Prijedloga Zakona o udomiteljstvu koji je izradilo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku kod ocjene stanja navodi se kako „u reformi sustava socijalne skrbi deinstitucionalizacija i transformacija domova socijalne skrbi zauzima značajno mjesto, a navedeni procesi provode se razvijanjem različitih izvaninstitucijskih oblika skrbi među kojim je udomiteljstvo, od strane stručnjaka prepoznato kao najkvalitetniji oblik skrbi budući da svakoj smještenoj osobi pruža iskustvo života u obitelji.“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u javnoj raspravi opovrgnula je ovu tezu, ukoliko se ona odnosi na udomljavanje odrasle osobe s invaliditetom. Istraživanje kvalitete udomiteljstva naziva „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, provedeno u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu od strane prof. dr. sc. Zdravka Leutar, dr. sc. Marko Buljevac i dr. sc. Marina Milić Babić na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije 2016. godine, rezultati kojega su objavljeni u publikaciji „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“ ukazuje na potencijalna kršenja mnogih prava udomljenih osoba s invaliditetom. U publikaciji se navodi kako formalno definiranje određenih oblika smještaja izvan vlastite obitelji kao izvaninstitucijskih ne znači nužno da je postignut kvalitativni pomak s institucionalne prakse skrbi o osobama s invaliditetom. Udomiteljstvo nije lišeno institucionalnih obilježja (npr. odnos nadređenosti prema korisniku, nemogućnost osobnih izbora) te ga obilježava izoliranost i izostanak profesionalizma. I u ovom istraživanju potvrđen je stav stručnjaka da je udomiteljstvo za odrasle osobe posljednji i najlošiji izbor za podršku osobi s invaliditetom.

Konačno, Odbor UN-a za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u svojim zaključnim preporukama Republici Hrvatskoj preporučio je obiteljske domove i udomiteljske obitelji ugraditi u proces deinstitucionalizacije, upravo zbog činjenice da smještaj u obiteljski dom i udomiteljsku obitelj ima u potpunosti karakteristike institucionalnog zbrinjavanja:

Neovisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19.)

1. Odbor je zabrinut što nisu sve ustanove, poput manjih privatnih ustanova, Odjela za dugotrajnu skrb u psihijatrijskim ustanovama i udomiteljskih obitelji za odrasle osobe pokriveni planom deinstitucionalizacije.

2. Preporuka je Odbora da se u proces deinstitucionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i udomiteljske obitelji za odrasle osobe s invaliditetom.

S obzirom na navedeno, pozivanje na odredbu UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja „priznaje jednako pravo na život u obitelji i zajednici svoj djeci kao i svim osobama s invaliditetom“, u kontekstu poticanja razvoja usluge udomiteljstva je pogrešno, jer Konvencija govori o pravu osobe s invaliditetom da živi u svojoj obitelji, a ne u udomiteljstvu, koje u sadašnjoj situaciji u većini slučajeva niti nema obilježja obiteljskog života, kada se radi o odraslim osobama s invaliditetom. Kao što smo naveli, takav oblik smještaja ima većinu (negativnih) odlika institucionalnog zbrinjavanja.

Stječe se dojam da je svrha ovog Zakona povećanje broja udomiteljskih obitelji sa primarnom zadaćom omogućavanja zapošljavanja nezaposlenih/nezapošljivih osoba - potencijalnih udomitelja kojima će to biti zanimanje kako je navedeno u procjeni učinaka koje se očekuju donošenjem ovog zakona, umjesto podizanja kvalitete skrbi o osobama s invaliditetom i osiguravanje njihovog života u zajednici na temelju slobodnog izbora gdje će, s kim i kako živjeti, uz podršku koju im je društvo dužno osigurati.

Prema podatcima o osobama smještenim izvan vlastite obitelji vidljiv je od 2014. godine do 2017. godine trend smanjenja broja smještaja u domove socijalne skrbi, ali se istovremeno bilježi povećanje broja smještaja u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima. Iz navedenih podataka vidljiv je i pogrešan smjer kojim je krenulo nadležno ministarstvo provodeći politiku deinstitucionalizacije, povećavajući broj korisnika koji se smještavaju u udomiteljske obitelji ili obiteljske domove koji se prema nacionalnom zakonodavstvu smatraju izvaninstitucionalnim zbrinjavanjem, iako je ovakav oblik skrbi za odrasle osobe s invaliditetom neprihvatljiv i u neskladu s obvezama iz čl. 19. Konvencije.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprima godinama pritužbe odraslih osoba s mentalnim oštećenjima smještenih u obitelji udomitelja, koje nam potvrđuju da većina načela udomiteljstva nije implementirana u ovaj oblik skrbi: pritužbe koje ukazuju na nemogućnost kretanja, posjeta obiteljima ili svojem domu (npr. zbog prometne nepovezanosti), problem komunikacije (u velikom broju slučajeva korisnici nisu smjeli imati vlastiti mobitel ili im nije dostupan Internet) ili povredu dostojanstva. Sustavna edukacija udomitelja djelomično bi podigla kvalitetu ovog oblika skrbi, ali nikakva edukacija ne može ukloniti „sustavnu pogrešku“ koja proizlazi iz obilježja udomiteljstva, kao što su izostanak profesionalne podrške, naglašena uloga zaštite, ruralno okruženje bez pristupa sustavima obrazovanja, rada, kulture, sadržaja slobodnog vremena i aktivnosti u zajednici, te odnos „nadređenosti“ udomitelja svojim korisnicima.

Kao što su stručnjaci u spomenutom istraživanju istaknuli, formalno definiranje određenih oblika smještaja izvan vlastite obitelji kao izvaninstitucijskih ne znači nužno da je postignut kvalitativni pomak s institucionalne prakse skrbi o osobama s invaliditetom. Stoga se preporučuje razvijati suvremenije oblike organiziranog stanovanja ili stanovanja u zajednici uz podršku, što je sukladno i citiranim preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom, na što pravobraniteljica neprekidno kroz svoj rad i godišnja izvješća Hrvatskom saboru naglašava.“

**PRAVOBRANITELJICA ZA
OSOBE S INVALIDITETOM**
Anka Slonjšak